

Egy álorcás forgatókönyvíró igaz története

A játékfilm-csinálás boszorkánykonyhájának tűzhelyén, a legfortyogóbb fazékban a forgatókönyveket főzik. Érthető, hiszen ez az a fazék, amelybe csak ötleteket, történeteket, dialógokat kell dobni, és csodák csodája, a szellemi termék – marxista terminológiát kölcsönözve – anyagi erővé, vagyis pénzzé válik. A joggal költségesnek, tehát tőkeigényesnek minősített filmgyártási folyamaton belül, itt, az elején, még labdába rúghat esetleg az is, aki pusztán tehetségén kívül más vagyonnal nem rendelkezik. Ráadásul bedobható a fazékba a más ötlete, más története is.

Megfigyelhetjük, hogy az idők múlásával egyrészt egyre divatosabbá válik az úgynevezett szerzői film, ahol a rendező megfelelő segédlettel maga állítja elő a forgatnivalót, másrészt, főleg a tengerentúlon, főhivatású iparosok készítik elő futószalagon a műterembe kerülő nyersárut. Imitt-amott még az is előfordul, hogy igazi íróknak, maradandó értékeket felmutató művéből próbálnak valamit összeeszkábálni.

Ez esetben fontos szempont, hogy az íróknak ne csak a születési évszáma legyen benne a lexikonban; és mennél korábban hunyt el, annál jobb, tisztább a felhasználás. Így lett mifelénk ünnepezt filmíró Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Krúdy, Móra, Kosztolányi, Bródy, Hunyadi Sándor. A szocialista filmgyártásban az eleven írókkal is megpróbálkoztak, Déryvel, Örkényvel, Sarkadival, Sánthával, Fejessel és nem is eredménytelenül. Az eleven író jelenléte kellemetlen is lehetett, példa erre a *Feltámadott a tenger*, az Illyés–Pudovkin háború.

Soha nem felejttem el a Hungária Kávéházban Ranódy Lászlóval és id. Nádasy Lászlóval folytatott beszélgetést. Nádasy a *Kopaszhegy* című írásomat odaadta Ranódynak feldolgozandó témaként, aki így reagált az ajánlatra: Szívesen foglalkoznék ezzel a történettel, de beteg a szívem. Kímélnem kell. Árt neki az izgalom. Ezért én már csak klasszikusokat rendezek, azokba kevésbé kötnek bele.

Én – Sára Sándor jóvoltából – az 1950-es évek legvégén kerültem a filmszakma közelébe.

Sok kudarc és megpróbáltatás után Nádasy László rendezővel 1961-ben készíthettük el a *Megöltek egy lányt* című filmünket. Abban az évben tizenöt nagy játékfilm készült, köztük a *Dúvad*, a *Csutak és a szürke ló*, a *Két félidő a pokolban* és a *Katonazene*. A Gondolat Kiadó 1962-ben megjelent *Filmévkönyvéből* másoltam ki, hogy az előző évi terméstről hogyan szavaztak a felkért kritikusok: kik azok, akiknek 1961-es művészi teljesítménye alapján odaítélik a Filmkritikusok Díját.

A legjobb magyar filmrendezésért:

Fábri Zoltán	22
Máriássy Félix	3
Nádasy László	2
Marton Endre	1
Palásti György	1
Nem adható ki	5

A legjobb magyar forgatókönyvért:

Solymár József	14
Bacsó Péter	4
Máriássy Judit	1
Dobozy Imre	1
Sarkadi Imre	1
Nem adható ki	13

A legjobb magyar operatőri munkáért:		A legjobb magyar női alakításért:	
Hildebrand István	12	Pap Éva	22
Széchenyi Ferenc	9	Megyesi Mária	3
Illés György	5	Tolnay Klári	1
Hegyi Barnabás	4	Bara Margit	1
Herczenik Miklós	1	Krencsey Marianne	1
Nem adható ki	3	Váradai Hédi	1
		Horváth Teri	1
		Nem adható ki	4

A versenyben ott volt tehát a rendezők közt Nádasy, az operatőrök között Illés György, s a színésznők között utcahosszal nyert Pap Éva. Az én első helyem is vitathatatlanak tűnt, de az *Évkönyv*ben két oldallal hátrább megírták, hogy a legjobb forgatókönyv díját nem adták ki. Az indoklás pedig elmaradt.

A következő filmem az *Új Gilgames* volt, amelynek forgatókönyvét Szemes Mihály számára, a *Jó emberek örököljék a világot* című regényemből írtam. A nagyrészt egy rákkórházban játszódó történettel komoly baj volt. Nemeskürthy tanár úr, mint az egyik stúdió vezetője, Huszár Tibort küldte szakértőként a lakásomra, hogy megmondja, mi a marxizmus álláspontja az elmúlással kapcsolatban. Ő elég kedvetlenül közölte, hogy nincs álláspont, a munkásgyászinduló és annyi. A szomorú történetet Domján Edit, Darvas Iván, Pécsi Sándor, Dallos Szilvia és sok más kitűnő színész vitte sikerre, és az idősebbek ma is szeretettel emelgetik. A hatalom ezt a filmet sem szerette, mert kifelejtődött belőle a párt. Akárcsak a *Megöltek egy lányt*, ezt a filmet sem küldték el még az inárcskakucsi fesztiválra sem. Egy jelenetet, miszerint a központból érkező elvtársat a vasútállomáson letartóztatják, a mi vonakodásunk miatt mással íratott be a forgatókönyvbe Horváth Márton.

– Értsék meg, én meg akarom menteni ezt a filmet! – magyarázkodott indulatosan.

Harmadikként Zolnay Pali, az ő személyes varázsával szedett rá, hogy egy, már elfogadott novellából írjunk ketten együtt filmet. Nagy hibát követtem el, amikor ráálltam, hogy hozott anyaggal dolgozzak. Buktunk is egy jókorát. Készült még két, csaknem megvalósult forgatókönyvem is. Gertler Viktor, aki nemcsak a filmek szövetségének volt elnöke, de az Országos Béketanács alelnöke is, az életművét akarta megkoronázni a *Hadiözvegy*-gyel. Odáig jutott a dolog, hogy fanyalogva kiadták a gyártási engedélyt és kezdődhetek a konkrét előkészületek, amikor szerencsétlenségünkre híre jött, hogy felhúzták a berlini falat. A nemzetközi helyzet szigorodása azután alkalmat adott az ügy befagyasztására.

Viktor bácsi ragaszkodott hozzá, hogy Aczél Györgyhöz írott panaszos leveléhez egy időközben megjelent, dedikált könyvemet is mellékeljük. Nem sokkal később a Magyar Távirati Irodában, az akkori munkahelyemen, azzal rontott be a szobámba a rovatvezető, hogy az ő vonalán keres Aczél elvtárs. Mivel kollegáimnak beszámoltam a történetekről, ama meggyőződésemmel vettem fel a kagylót, hogy az újságírók között dívó telefontréfák egy újabb áldozatául pécéztek ki. Így, amikor Aczél elvtárs a telefonban azt javasolta, hogy írjunk együtt forgatókönyvet, kajánul azt válaszoltam, hogy hogyan osztjuk majd el a dohányt?

Az utolsó előtti lépésekig jutott az *Aranka napjai* című regényemből Szemes Mihály számára készült forgatókönyvem is, amelyben a faluközösségek szétesését, az

erkölcs változását, a termelősövetkezetekben észlelhető szakemberuralom veszélyét próbáltam ábrázolni. Ez azon akadt meg, hogy az egyre mélyebb depresszióba sodródó Szemesre a minden kockázattól rettegő „filmelhárítók” nem merték már rábízníni egy forgatás levezénylését.

Jó szakmai hírem lehetett, mert egyebek közt felkértek arra is, hogy dolgozzam fel a *Nyomoz a Mák-csoport* című detektívtörténeteket; és hasonló ajánlatot kaptam Benedek Istvántól a népszerű *Aranyketréce* kapcsán is. Ezeket az ajánlatokat azonban nem fogadtam el.

Azt, hogy miért szakadt meg az ígéretes sorozat, miért tehetségtelenedtem el szinte egyik óráról a másikra, máig is csak találgatni tudom. Tény, hogy több mint egy negyedszázadon át se könyv, se film; és ha nem jön a rendszerváltás, végleges lett volna a csend. A fiókban heverő kézirat pedig nagyon hasonlatos a temetetlen halotthoz: nehéz úgy élni, dolgozni, mintha nem lenne ott.

Tragikomikus, amikor fogatlan vénasszonyok az ifjúkori fürdőruhás – netán akt – fotóikat mutogatják. Nyugdíjasként nem hivatkozom az egykori sikerekre, amelyekre már én is alig emlékszem. No, de ha vannak csodagyerekek, én miért ne lehetnék csodaaggastyán? Rossz derekam miatt szobafogságra ítéltetve, jobb foglalkozást az írásnál nem tudtam találni.

Most egy nagyon személyes dolgot kell elmondanom. Az ötvenedik születésnapomat még azzal a tudattal éltem meg, hogy magvam szakadt, utódok nélkül hagyom itt az árnyékvilágot. Csak aztán érkezett először egy kislány, azután egy fiú. Oly gyorsan egymás után, hogy majdnem ikrek voltak. Én meg, a vén bolond, mint „grippmadár” négykézláb jártam körül a szobámat, két utassal a hátamon. Legkedvesebb közös szórakozásunk a „diabetítés” volt. Megunhatatlanul ismételtük a *Toldit* meg a *János vitézt*. A *Toldi* zanzásított változatának strófáit kívülről fújta a két bitang. Szentendrei telekszomszédunk, Ádám Ottó meg is tapsolta őket. Mivel akkoriban éppen egy Mátyás király udvaráról szóló dokumentumgyűjteményt olvastam, saját meseként kezdtem mondani a kisebbik Hunyadi fiú történetét. Igazából nem a dokumentumok és tanulmányok, hanem szeretett költőink versei adták hozzá az ihletet. A kikerekített történetet le is írtam és aztán ez is évekre a fiókba került.

Korán elhunyt művészettörténész bátyámtól, Solymár Istvántól megörököltem a gyámkodást a nemrég ugyancsak elhunyt Bartis Ferenc erélyi költő fölött. Áttelepülése után pesti lakásán véletlenül találkoztam dr. Bartha Zoltánnal, aki Tinivár néven egy ifjúsági kiadót működtet Kolozsvárott. Amikor szót váltottunk és elkérte a vékonyka kéziratot, nem sejtettem, hogy ez milyen láncreakciót indít el. A *Mátyás, a sosemvolt királyfi* két kiadásban, tizenkétezer példányban fogyott el eddig Erdélyben és most készül a harmadik kiadás. Kaiser László barátom, a Hungarovox Kiadó tulajdonosa, szépen adjusztálva itthon is megjelentette munkácskámot, és nagy kinnal ezer példányt el is adott belőle.

Azóta doktor Barthával jócskán továbblépünk. Úgy döntöttünk, hogy sorozatot jelentetünk meg a nagy magyarok ifjúságáról. Másodikként Rákóczi Ferkó következett. Erdélyben ez is siker, itthon is megjelent Magyar László Olcsó Könyvtárában és 750 már el is fogyott belőle. Azóta a Tinivár a Mikszáthék Kálmán gyerekéről szóló ifjúsági regényemet is megjelentette, én pedig megírtam Károly Róbert életének történetét, aki tizenévesen, hadsereg nélkül szállt ki a hajóból a spaletói

kikötőben, hogy a magyar korona megszerzésére való nagyon is vitatható jogát érvényesítse. Most meg, a sorozat következő darabjaként Barabás Miklós erdélyi születésű festőművésznünk hányatott gyermekkoráról írok ifjúsági regényt.

El kell mondanom, hogy a szépen gazdagodó sorozatért eddig egyetlen leit, forintot vagy eurót sem kaptam, csupán könyveket, amelyeket elosztogatok. De boldogan írogatok, mellőzve a részletes indoklást, csak annyit mondok: nem szeretem az olyan embereket, akiknek csak a száján ragyog a hazafiság.

Ezt a látszólagos kitérőt nem dicsekvésből tettem meg. Mielőtt a történetet tovább mondanám, bizonyítani szerettem volna, hogy nem vagyok pénzéhes ember, hiszen a *Palócföld*nél szintén sorozatban megjelent könyveimért pontosan ugyanannyit fizetnek, mint Erdélyben.

A kis Mátyás azonban nem akart megnyugodni. Zahora Mária dramaturg azzal keresett fel, hogy vegyük elő újra a *Hadiözvegyet*, és amikor ez ügyben nálam járt, adtam neki egy példányt ebből a könyvemből is. Talán úgy öt esztendővel ezelőtt történt mindez. Ő először egy kiránduló diákcsoporttal akarta eljátszatni és filmre venni Mátyás gyermekkori megpróbáltatásait és királlyá választásának történetét, de ez az ötlet nem nyerte el a bírálók tetszését. Ezután a budai Várban székelő közalapítványnál a később csődbe ment GO Stúdió adta be a pályázatot; és csodák csodája, négyszázezer forint támogatást adtak a forgatókönyv megírására. Mire a munka határidőre elkészült, producer és rendező nélkül maradtunk.

Ekkor kereste meg Zahora Mária Cselényi László rendezőt, aki ez időben még az Uránia mozi köré kiépített művelődési komplexum igazgatója volt. Ő nagy kedvvel kapcsolódott be a közös ábrándok szövögetésébe. Keményen megdolgoztatott, mert kétszer, szinte töviről hegyire átdolgoztatta a már létező forgatókönyvet. Az első menet egyértelműen hasznos volt, s a második is gazdagította a történetet. Igaz, ekkor Cselényi – feltehetőleg hasonló külföldi filmek hatására – beleszeretett abba az ötletbe, hogy a Hunyadi-ház címerállata, az a bizonyos „Ahol jön, ahol jön egy fekete holló...” a történet majd minden jelenetében jelen legyen, s ha lehet, még dramaturgiai szerepet is kapjon. Meg kell mondanom, hogy vért izzadtam, amíg ennek a követelménynek nagyjából eleget tettem. (Később kiderült, hogy a holló digitális röptetése nagyjából ötszáz millió forintba került volna.)

Cselényi ez időben igen kedves baráti gesztusokat is tett. Betöltvén 75. életéve-met, az Írószövetség részéről be kellett érnem egy üdvözlő kártyával (igaz, Nagy Laci gyönyörű rajza volt rajta, a koccintó kentaurokkal). Cselényi az Urániában Luca napján palóc estet rendezett, amelynek középpontjában az én élő boszorkányhitről írott könyvem és az ezt feldolgozó dokumentumfilmem állott. Cselényivel az utolsó igazán baráti beszélgetést a Duna Televízió elnökének való megválasztása előestéjén folytattunk. Hazatérve a garázsból hívott fel. Joggal hihettem akkor, hogy segítségével a negyedszázados csendért is elégtételt kapok. Nem így történt. Tudomásul kell venni, hogy egy kulturális nagyüzem kormányzása időrabló tevékenység.

Teljhatalmú úr maradt vállalkozásunkban az új producerünk, Füredi Vilmos. Neki tehát egy huncut vas beruházás nélkül hullt ölébe egy háromszor kiadott ifjúsági regény és háromszor megírt forgatókönyv. Még a gépelési költségeket sem fizette. Igaz, pályázni mifelénk már nem lehet beugró nélkül, nehogy holmi kósza művészlelkek konkurenciát jelentsenek az úgynevezett profiknak.

Mit az Isten, az ORTT MMK pályázatán elindulva a kis Mátyás története a tucatsyi győztes közé került. Összejött a pénz ahhoz, hogy a háromszor huszonhat perces tévéjáték elkészülhessen.

Vilmos császár pedig végre elkészített 2005-ös dátummal egy szerződést, igaz, a különben pontos, gondos üzletember a hónapot és napot véletlenül lefelejtette.

Megvallom, nekem, a jogilag analfabéta öreg írónak is feltűnt, miért áll az aláírásra elém tett papír tetején az, hogy Felhasználási szerződés. A mi Vilink ezt készségesen megmagyarázta: az én érdekemben. Mert lehet, hogy a három rész összeragad majd egy ifjúsági filmmé. Lehet, hogy videóként is forgalmazni fogják. Ez esetben természetesen új megállapodást kötünk majd.

Veszekedtünk egy nagyot a felajánlott összegről. Egymillió forint szép pénz. Tíz hónap alatt sem hoz ennyi nyugdíjat a postás. Nem szabad arra gondolni, hogy mennyit nyerhetnek a televízió szerencsejátékosai, sem a BKV elnökeire vagy a politikusok jól megszolgált havi jövedelmére. Legalább részben visszajön az, amit tíz év alatt írói tevékenységem szponzorálására költött a család. Ez is valami. Talán, ha Vilmos tovább erőszakoskodik, odaadtam volna a forgatókönyvet ingyen is. Aki nem élte át, az nem tudhatja, hogy milyen érzés látni, amikor a megálmodott figura egyszer csak mozogni, beszélni kezd.

A kifizetés dátuma 2005 novemberére szólt. Aztán 2006 júliusában meg is kaptam a kikötött összeget. A szerződésben szereplő kamat időközben elfelejtődött.

2006 augusztusának elejére kitűzték a forgatás kezdetét. Egyre idegesítőbb volt, hogy engem a kutya meg nem keresett. Aztán rossz sejtelmeim beigazolódtak. Hat nappal a fogatás indulása előtt megkaptam a három rész forgatókönyvét. De nem azoktól, akiktől illett volna, hanem Zahora Máriától, akinek sikerült valahogy hozzájutnia.

A szó szoros értelmében rosszul lettem, amikor belenéztem. Egy lelketlenül öszszegányolt, ízléstelen, koszos fürmedvény volt a háromszor megdolgozott, alaposan megmunkált forgatókönyv helyén. Sikerült telefonon utolérnem Cselényi Lászlót, és egy jelenetet felolvastam neki. Azt, ahol a tragikus sorsú ifjú lovag, Hunyadi László és a vőlegénye lefejezése után kolostorba vonuló Garai Mária így enyelegnek egymással:

„119. BUDA – KŐSOR – KŐÜLŐKE – TERASZ (K, N)

A kőülőke két kőoszlopok (sic!) árnyékában szép fiatal pár csókolózik: Hunyadi László és Mária, mögöttük napsütötte hegyek.

A csók egyre féktelenebb, az ifjú torka elszorul.

LÁSZLÓ: – Mária... az enyém vagy... előlegért könyörgök!

MÁRIA: – Várj a sorodra, vitéz! Nekem se könnyebb.

LÁSZLÓ: – Lehet, de én belehalok!

MÁRIA: – Ó!... a fajok tudják a módját... ami már majdnem ilyen... majd kifaggatom őket... s ha alkalom adódik...

LÁSZLÓ: – Az enyém leszel?

MÁRIA: – Leszek is meg nem is... Mondom, nem tudom még, hogy kell csinálni... de megtudom, hamarost...

Zaj hallatszik – szétrebbenek.”

Mi történik tehát ebben a jelenetben? Megkérdeztem, Garai Mária vajon hogy akar enyhíteni szerelme kangörcsén: pettingezéssel, orálishan, netán hátsó fele felajánlásával, hogy a szüzesség megőrzése a lagziig biztosítva legyen?

A Cselényivel történt telefonbeszélgetésünk másnapján bejelentkezett Vilmos, aki „véletlenül” épp akkor akarta hozni az új forgatókönyvet. A tőle megszokott produceri lendülettel követelni kezdte, hogy ingyen és bérmentve a forgatásig hátralévő hat napban javítsam ki az általam észlelt hibákat. Nagyot veszekedtünk és haraggal váltunk el. Csakhogy... Esetleg levetethetem a nevemet a főcímről, nyilatkozhatok arról is, ami történt, de a kudarcból mindenképp megkapom a magam részét. És 77 évesen... Főleg egy botrány után, nem nagyon remélhetem, hogy a szakmában még egyszer labdába rúghatok és a nagy magyarok gyermekkoráról írott regényemet valaki a filmesek közül egyáltalán még a kezébe veszi. Hagyjam, tűrjem, hogy meggyalázzák édes gyermekemet? A veszekedés után aludtam egyet és felhívtam a producert, hogy díjazás nélkül megteszem, amit tehetek. Ő közölte, hogy honorálni fogja igyekezetemet.

Az időközben előkerült forgatókönyveim alapján a jó dramaturgiai érzékkel megáldott Balogh Zsolt társrendezővel megkezdtuk a „renovációt”. Csöppecskét megnehezítette az újraírást, hogy a gyártási előkészületek előrehaladott volta miatt a helyszínekhez, a szereplőkhöz és a jelenetek terjedelméhez már nem illet hozzányúlniuk. E feladat nehézségi fokáról egy példát még megemlítek. Az a bizonyos Borbála lány, aki később Corvin Jánost szülte, úgy került be az én történetembe, hogy özvegy édesanyjával együtt kellett gondoskodnia a fogoly Mátyásról; anyja halála után ez a feladat Borbálára hárul, aki Mátyással együtt jön aztán Budára. Az álarcos, általam nem ismert forgatókönyvíró (a nevét sem árulták el nekem) ezt úgy oldotta meg, hogy a mama torkosságából megnyalja azt a jeget, amellyel uram László királyt akarják megmérgezni (nem tudom, a prágai várban hol tartották a fridzsidert?). A mama megmérgeződik és a következő jelenetben az árván maradt Boriska már vígan hancúrozik.

Részben a korábban megírt forgatókönyvek jeleneteinek visszaemelésével, részben az újak foltozgatásával nagy nehezen sikerült valami talán elfogadhatót összehozni.

Szorongásom azonban nem múlt el. Ráadásul felhívott Cselényi László és elpanaszolta, hogy a film a kivitelezést illetően nagyon szegényes lesz. Jó lenne, ha mindhárom rész előtt mondanék valami kedves szöveget, ami a várhatóan többnyire ifjabból álló nézőket finoman felkészítené arra, hogy itt bizony nem lesz se várostrom, se lovascsata, se királyi pompa.

Mialatt e sorokat írom, a nem tudom hányadik *Kolombusz* film televíziós bemutatására is rá-rápislogok. Úgy vélem, hogy ebből öt perc is többbe került, mint amennyit a mi három részes történetünkre fordítanak. (Ráadásul nem is mindig a legcélirányosabban költik mifelénk a rendelkezésre álló pénzeszközöket.)

Hát itt tartottunk 2006. augusztus 15-én, amikor úgy éreztem, hogy érdemes rögzítenem az eddigi tapasztalatokat. És ezen még egy kicsit érdemes tovább lépni.

Mint már elmondottam, sok tapasztalatot szereztem a Kádár-féle boldog béke idején működő filmgyárban. Most, hosszú kihagyás után újra belecsöppentem ebbe a világba. Én kérem egy percre sem voltam párttag, de még besúgó sem. Töredelmesen be kell vallanom, hogy akkor, megítélésem szerint tisztábbak voltak a feltételek,

az anyagiak is, az erőviszonyok is, amelyekben mozogni kellett, lehetett. Akkor egy rendező – kivéve a nagy öregeket és a futtatott fiatalokat – két filmnovellát és egy forgatókönyvet rendelhetett. Vagy talált már alapul szolgáló szépirodalmi művet, vagy szinopszis alapján rendelték meg a filmnovellát, és ha ez elnyerte az illetékesek tetszését, akkor a forgatókönyvet. Pontosan meg volt szabva a tól-ig, hogy mikor és mennyi jár az alkotóknak. Bárki tudhatta, hogy ki, mikor, milyen ügyben megy a pénztárhoz. Ez a mostani sumákolás igen mocskos, és lehetőséget nyújt az alkotó emberek megalázására, átvágására.

Az sem tetszik, hogy a korábbi sok szép sikert is hozó magyar filmeknél alkalmazott előkészítést az amerikai nagyüzemi technikára cserélik. A minap a rádióban Makk Károlynak egy régebbi interjút ismételték meg, amelyben a jó irodalmi alapanyag után sóhajtozott, és a Déryvel, Örkénnyel való együttműködést emlegette. Úgy vélem, nem árt, ha egy rendező oly munkát vehet kézbe, amelyben van vonzó mese, vannak árnyaltan ábrázolt figurák és netán van még atmoszféra is. Ezt a célt szolgálta mifelénk általában a negyventől százhusz oldalig terjedő filmnovella vagy a kiválasztott irodalmi mű.

Nem szégyellem, engem kedvelt az akkor már sok kudarcot megélt Horváth Márton, aki a politikai élet csúcsairól lecsúszva kapta meg a Hunnia Filmgyár igazgatói székét. Megkérdezte tőlem, miféle esztétikai törekvéseim vannak. Mondtam, hogy az olyan filmet szeretem, amelyik az elején elkezdődik és a végén befejeződik. Ezután arról érdeklődött, hogy milyen témák foglalkoztatnak, és az egyikre rábőkötött:

- Írja meg a szinopszist és megrendelem a novellát!
- Horváth elvtárs – mondtam erre, – én nem tudok szinopszist írni.
- Érdekes, milyen sokan vannak ebben a gyárban, akik csak szinopszist tudnak írni... – felelte.

Mára a filmnovella teljesen kiment a divatból, a bírálók ehelyett a szikár képsort, s külön a szereplők felsorolását, néhány szavas jellemzését kérik. Véleményem szerint szétroncsolják az alkotói folyamat fontos fázisait. Ez így csakugyan filmgyártás, a panelek illesztgetése. Az eredmény a ránk zúduló amerikai és amerikanizált filmek szűnni nem akaró áradata, ezt pedig már a magyar nép is kezdi unni.

Azt sem nagyon értem, hogy ha egy filmhez a pénzt csak az állam egyik és másik zsebéből adják, akkor mitől olyan nagy úr az a producer, aki elköltheti? Miért ez a mérhetetlenül nagy titokzatosság? A rendszerváltás után megtanulhattuk volna már, hogy ami titkos, annak korrupciószaga van.

Egy szuszra most csak ennyit akartam elmondani. Nem beszéltem a dokumentumfilmekről, pedig tíz nagyobb lélegzetű munka kezdeményezője, alkotója voltam és szereztem elgondolkodtató tapasztalatokat. Adós maradtam annak elmondásával is, hogy milyen nagyszerű művészeket ismerhettem meg, de róluk majd a készülő anekdotás könyvemben szólok.

Végezetül ajánlok egy fogadást a nyájas olvasónak. Tízet teszek egy ellenébe, hogy soha meg nem tudhatom, ki volt az álorcás forgatókönyvíró, aki miatt oly sok mérget nyeltem és mennyivel honorálta az ő „áldásos” tevékenységét Vilmosunk? Ám ennél nagyobb rejtélyek is megoldásra várnak még mifelénk.

Utóirat

Ha az Úristen úgy akarja, a kapanyél is elsül. Hát ez esetben nem akarta, vagy neki sem sikeredett rendbe szedni, amit mások elrontottak. A száz megtépázott, megnyomorított nyuszikából nem lett hófehér paripa. A csúfosan megrongált forgatókönyvön keveset segítettek a későbbi fazonigazítások, a fogyatékoságokat elfedni próbáló narrátor-szövegek, a közbeiktatott metszetek.

Azt sem mondhatnánk, hogy a pazar kiállítás feledtetni próbálta a hibákat. Sok olcsó kőfal, sötét pincék és a három részben összesen hat hátasló. (Igazán megérdemelték volna, hogy nevük felkerüljön a szereplők listájára...)

A még általam írt forgatókönyv megfilmesítésre azért kapott zöld utat, hogy a serdülőkhöz szólva hiányt pótoljon. A dilettánsok jóvoltából úgy megkutyulódott a mese, hogy végül az MTV2-n, a sötét éjszaka közeledtével vetítették le a három részt. Az év végi ünnepek előtt, amikor minden csatorna versenyzett a nézők kegyeiért. Így sikerült elérni, hogy az érdektelenség szürkeségében a bemutatót következők nélkül megússzák. Ne legyen számonkérés, ne szisszenjenek fel a kritikusok. (Egyébként is leszoktak már a sziszegésről.)

Mivel hogy nem akarok cinkosságot vállalni, nem fogom be pörös számat. Lehet, hogy okosan és demokratikusan építették fel a kuratóriumok rendszerét, de ez esetben nem működött ez a módszer. Négy kuratórium van, s ki tudja, hány kurátor dobta össze azt a 180 milliót. Innen is, onnan is csupán állami pénz csurrant. A producer pedig ehhez nagyvonalúan hozzáadta a maga kapcsolati tőkét, és ettől kezdve ő lett a hatalmas, ellentmondást nem tűrő kiskirály.

Bíz' Isten nem Aczél elvtársat sírom vissza, de hiányolom az erős, dinamikus és döntéseket vállaló személyiségeket, mint ahogy hiányolom a bátor, igazmondó kritikusokat is.

Felhívott a producerünk, hogy további 50 millióért össze lehetne ragasztani a televíziós játék három részét. Ő már tudja is, hogyan. Jó neki!

Barátaim tanácsolták, hogy maradjak csendben. Ne szólj szám, nem fáj szemem. Hiszen hasonló történetet írtam már Rákóczi Ferkóról, Károly Róbertről, Mikszáth Kálmánról, Barabás Miklós gyerekkoráról, ifjú éveiről. Valamennyit megjelentette egy kolozsvári kiadó, mivel a határon kívül rekedt, s főleg szórványban élő gyerekek nem szoktak le az olvasásról. Ha fickándozok, nem akad többé producer, aki szóba állna velem. Hát egy lassan már nyolcvan éves vénember nem remül meg az efféle fenyegetésről.

Lehet, hogy indulatosabb voltam a kelletténél. Ám oly idők járnak mifelénk, amikor az új művek létrehozására szánt minden egyes forintot okosan, alkotói felelősséggel, nem pedig umbuldálva, levajazva illenék elkölteni.

2007. január 7.